

Dan Henriksson:

OM KONSTENS HELANDE KRAFT

- Bildningen är vår viktigaste egendom, säger kulturminister **Paavo Arhinmäki** i förspelet till Finland som temaland för bokmässan i Frankfurt (HS 11.10.13).

- Marknadens prissättning är den enda oberoende kraft som kan definiera konstens kvalitet, säger bankiren **Björn Wahlroos** (Konstsamfundets årsmagasin 2013).

- Medan vi närmade oss systemkollapsen, lärde sig konstsektorn att tänka och handla enligt problemets [kapitalismens] språk i stället för att söka lösningar.

Det sista citatet är ur den brittiske dramatikern **Mark Ravenhills** tal vid invigningen av den årliga teaterfestivalen i Edinburg i augusti. En provokativ kommentar och en utmaning till på riktigt kreativa konstnärer att söka nya vägar när finansieringen av konst och kultur är hotad, i stället för att svansa efter med joller om kreativa industrier och businessplaner. Konstens språk måste vara ett annat.

Kapitalismens största kris sedan 1930-talet verkar överskugga all annan mänsklig verksamhet i samhället. Ekonomin är alltings mått. Varför? För att vi de senaste tjugo, tjugofem åren låtit oss förföras av den ekonomiska jargongen, av den ekonomiska argumenteringen, som till slut förlett oss att tro och hoppas att där bakom finns värderingar eller livsinnehåll. Men det gör det inte. Wahlroos - äh, den här betraktelsen skall inte handla om honom - säger i Konstsam-intervjun att "bolag och samfund i sig inte har moral". Han menar att "det bara är individer som kan vara moraliska eller omoraliska". Men när det är svårt att skönja värderingarna där heller. Enbart en jakt på kortsiktig ekonomisk vinning gäller och samtidigt är det lätt att gömma sig bakom bolagets fasad. "Egennyttan är en väsentlig drivkraft", säger Wahlroos stolt. Han slår i samma intervju också fast " att ordet kultur monopoliserats av dem som inte har annat livsinnehåll" (!).

Följer en lång parentes: Ja, men vad ska du göra sen, när du är ännu rikare? Polera dina slantar som livsinnehåll? Joakim von Anka verkar inte speciellt harmonisk och är knappast idealet för en humanistisk människosyn. Men det är förstås inte det som gäller i världen enligt **Ayn Rand** - roffa åt dej och ge fan i resten. Det är förresten oerhört svårt att förstå logiken bakom Konstsamfundets idé att i sitt årsmagasin lyfta fram landets klarast lysande oligark som en auktoritet även på kulturens område. Till övriga grodor i den intervjun finns det skäl att återkomma, men jag lovar: de blir klassiker. Parentesen slut.

Den ekonomiska krisen, kapitalismens härdsmläta och röken från den, gör att synfältet förminskas, de mänskliga möjligheterna lyser inte upp vägen mot framtiden. Vi tänker alltför långt genom en ekonomisk logik, som inte frivilligt lämnar rum för en mänsklig logik.

I **Eyvind Johnsons** roman *Strändernas svall* frågar Odysseus sin gamle svinaherde Eumaios hur han ser på framtiden, när samtidens mäktiga bara skövlar och våldför sig på människor och resurser: "Hur drömmer du mänskans metod? Om tusen år?".

Eumaios svarar: "Då delar de kanske makten, delar brödet lika. Men jag ser inget mål, jag anar bara en riktning. Om tusen år eller tvåtusen eller tretusen kommer kanske människans rike".

Eumaios är förlamad av sin samtids mörker, saknar kraft att ensam stå upp och emot. Han lever i ett samhälle i kris. Då slår alltid **Friedmans** Chicagopojkar till. Då ser de en chans att förändra, så som man just nu vill skrota det nordiska välfärdssamhället. Inte för att pengarna tryter - det har aldrig funnits mer än nu - men för att de skall samlas i färre och större fickor. Välfärdens kris är inte något vi hamnat i. Det är ett ensidigt ekonomiskt tänkande, ett system som kört in i väggen.

Det tutas ut att kulturen är i kris, boken i kris, tidningen och teatern i kris. Låt mej nu skilja på diskussion om kultur och konst. Kulturen är bred och allt inbjudande. Konsten är specifik, detaljerad och konkret, subjektiv och ifrågasättande. Konsten är också en del av sin samtid. En del tycker konsten skall spegla samtiden, andra hoppas på förslag, nya vägar. Själv föredrar jag konst som väcker frågor. Färdiga svar blir, åtminstone på en teaterscen, oundvikligen förenklingar.

Hurdan är krisen då? Jag vill påstå att det är den ekonomiska krisen som fördunklar bilden. Vi påverkas av hotbilder, fantasin snöps och visioner styrs av behov att tala ekonomispråk, när vi i själva verket som **Tove Janssons** konstberiderska borde "bygga för stunden". I den ekonomiska krisens fotspår har vi låtit oss sugas in i en andlig kris. Arhinmäki säljer i Frankfurt med vår bildning, men sitter i en regering som säljer ut bildningen, det andliga kapitalet.

Det sägs också att det spelas för mycket teater på svenska, att publiken inte räcker till. Det är en allvarlig generalisering, ett mantra som ytterligare stramar repet kring halsen. Jag håller med om att det spelas för mycket, samtidigt, i Helsingfors. Men det är en helt annan sak.

Det sjuder av liv på det svenska kultur- och konstfältet i Finland. Inom scenkonsten har till exempel Svenska kulturfondens och **Linnea Staras** utredning *Teaterfältets aktörer* puffat den nya vågen av samarbetsinitiativ, gemensamma satsningar och stark vilja att utveckla scenkonsten. Det gäller framför allt de fria teatrarna och regionteatrarna som glädjande aktivt gått in för ökat samarbete. Den stora nationalscenen har sitt självdefinierade uppdrag.

Hotbilderna är påtagliga, **Samuel Becketts** dystopi i *Slutspel* är plötsligt verklighet: på ena sidan en minskande publik, på andra sidan rykten om minskade anslag. Varför skall vi då spela, kan man fråga, som en röst i Staras utredning gör.

Det finns bred forskning kring konstens och kulturens samhällseffekter. Den visar på ekonomiska kringeffekter och hälsofrämjande aspekter av konst. I Finland har vi en stark tradition av amatörteater, där människor blir delaktiga i ett socialt sammanhang. Statistiken visar tydligt att åskådaranantalet på de professionella teatrarna är högre än på ishockeyns ligamatcher.

Vi skall spela för att teatern redan i sitt ursprung var en mötesplats för helande, "en helande handling för staden", som **Peter Brook** formulerar det.

"När invånarna samlas på en speciell plats under speciella förhållanden för att delta i ett mysteriespel återförenas de spridda samhällslemmarna och en stund av helande återförenar den stora kroppen och varje medlem, återlemmad, hittar sin plats."

Dan Henriksson
teaterchef, Klockriketeatern
(12.10.2013)
